

Izvorni koncept nesvrstanosti*

Radovan Vukadinović

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Sažetak

Na osnovu izvornog koncepta nesvrstanosti analizira se pokret nesvrstavanja. Izvanjske snage vrše utjecaj na pokret. Dio nesvrstanih država zahtijeva suradnju sa socijalističkim zemljama kao s njihovim »prirodnim saveznicima«. Drugi dio zemalja u pokretu nesvrstanih smatra da su upravo članice Varšavskog ugovora najveća opasnost nesvrstanim. Treća grupa zemalja proklamira politiku ekvidistance u odnosu na blokove. Autor sumira originalni koncept nesvrstanosti koji bi, po njemu, trebao tražiti od država: da ne postavljaju svoju političku orijentaciju nekim unaprijed ideološkim ciljevima, da nisu članice vojno-političkog saveza, da zadržavaju slobodu svog izbora, odlučivanja i aktivnosti u međunarodnim odnosima, sudjeluju na organizirani način u borbi za mir, detant, napredak i ekonomski razvoj, poštuju načela povelje Ujedinjenih naroda, aktivno podržavaju uvođenje novih oblika političkih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih odnosa doprinoseći svjetskome napretku.

Politika nesvrstavanja, koja je u dosadašnjih dvadesetak godina svog postojanja izborila značajno mjesto u svim sferama međunarodnih političkih i međunarodnih ekonomskih odnosa, postala je istodobno i značajna univerzalna strategija djelovanja, sve više prisutna u tokovima međunarodnog života. Taj skup filozofskih, socijalnih i političkih pogleda na ulogu država, i njihove mogućnosti progresivnog mijenjanja međunarodnih odnosa, svoje korijene ima u vizionarskim idejama velikih utemeljitelja pokreta nesvrstavanja, koji su upravo u danima pojačane međunarodne napetosti, i kada je nicao niz novih zemalja, tražili jedinstven koncept nezavisnog i slobodnog međunarodnog djelovanja.

Danas se tvrdi da je politika nesvrstavanja uspješno odoljela svim pritiscima, koji su je ometali s različitih strana, i da je, bez obzira na sve oscilacije u aktivnostima, stalno dinamična i aktivna snaga u međunarodnim političkim i ekonomskim odnosima, čime se odaje, svakako, i dio priznanja toj politici, ali i njezinim utemeljiteljima koji su upravo u slo-

*
Referat podnijen na Kongresu IPS-e u Rio de Janeiru 1982. godine

ženim međunarodnim uvjetima znali pronaći prave fundamente na kojima se nesvrstanost mogla uspješno razvijati.

Gotovo svaku konferenciju šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja pratili su i skeptični glasovi dijela analitičara međunarodnih odnosa koji su tvrdili da je pokret ugrožen, da su članice podijeljene i da nema perspektiva daljnjeg razvoja. No svaki je skup sa svojim odlukama bio najbolji demanti takvih razmišljanja i adekvatan odgovor svim kritičarima nesvrstanosti.

Usporedo s vremenskim trajanjem politika nesvrstavanja dobivala je i nova kvalitativna i kvantitativna obilježja. Od aktivnosti koja je u početku bila usmjerena ponajprije na rješavanje određenih svjetskih političkih pitanja, nesvrstani su s vremenom počeli sve više raspravljati o međunarodnim ekonomskim odnosima, o novom informacijskom sistemu i o pojačanim raznovrsnim oblicima međusobne suradnje. Dostatno je napomenuti da su svi glavni trendovi koje danas prolazi međunarodna zajednica: borba za novi međunarodni ekonomski poredak, aktivnosti radi stvaranja novog informacijskog sustava i organizirane inicijative u vezi s razoružanjem, djelo nesvrstanih zemalja i da u svim tim akcijama nesvrstane zemlje daju svoj značajan doprinos.

U kvantitativnom pogledu od Beogradskog sastanka na vrhu gotovo se učetverostručio broj zemalja koje su se izjasnile za politiku nesvrstavanja, pokazujući time snagu ideja, ali i vrijednost takve politike. Osim jedne zemlje (Burme) do sada ni jedna nesvrstana zemlja nije napustila pokret nesvrstanih, čime je potvrđena snaga ideja, ali i dana najbolja ocjena realizacije.

Posljednjih godina postavlja se, međutim, sve češće pitanje izvornog koncepta nesvrstanosti, te se i u krugu nesvrstanih zemalja, a i izvan njih, traže odgovori na to temeljno određenje. Razlog tome što se u raznim sredinama postavlja upravo to pitanje moguće je vezati uz nekoliko elemenata.

Pokret kao takav brojčano i kvalitetno je narastao, u njemu se osjećaju i razni tuđi utjecaji, brojne zemlje koje se izjašnjavaju za politiku nesvrstavanja ipak djeluju u različitim uvjetima, a i pritisci izvanjskih snaga na neke nesvrstane zemlje nisu zanemarivi. Tome, svakako, treba dodati i djelovanje nekih izrazito subjektivnih činilaca, koji unutar pokreta pokušavaju stvoriti uvjete za drukčije profiliranje političke akcije i traženje spona s nekim drugim političkim ili ideološkim određenjima izvan nesvrstanog svijeta. Iako svi ti elementi imaju svoje mjesto u iniciranju debate o izvornim principima, čini nam se da su pitanja određenja prema drugim velikim međunarodnim akterima ipak središnja, te da od njih uvelike ovisi i karakter nastojanja za novim interpretacijama koncepta nesvrstanosti.

Dio zemalja koje prihvataju potrebu tzv. radikalizije pokreta nastoje u prvi plan iznijeti tezu da se pokret nesvrstanih u svojim dosadašnjim akcijama mogao s uspjehom osloniti na socijalističke zemlje, te da je u nizu prilika demonstrirano takvo tzv. prirodno savezništvo. Postavljajući

kao glavnog neprijatelja imperijalizam, bilo u obliku aktivnosti kolonijalnih, imperijalističkih, bilo neokolonijalističkih snaga, neke nesvrstane zemlje vide samo u članicama Varšavskog ugovora stvarne saveznike koji su voljni pomoći njihovu borbu protiv glavnih neprijatelja i u pojedinim situacijama osigurati im miran razvoj. Stupajući u određene uže kontakte, bilo političkog, vojnog, bilo ekonomskog karaktera, sa socijalističkim zemljama, takve nesvrstane zemlje spremne su taj isti koncept proglasiti univerzalnom platformom djelovanja, koja bi trebala i mogla biti korisna svim nesvrstanim zemljama, bez obzira na to gdje se one nalaze i kakve probleme imaju u svom nacionalnom razvoju.

Ocjenjujući Varšavski ugovor kao prijatelja i saveznika, Zapad se u cjelini proglašava glavnim neprijateljem, a dio tzv. radikala vodi malo računa o temeljnim opredjeljenjima nesvrstanih država i o nesvrstavanju kao političkom pokretu. Iako se ta teza sada donekle modificira, pa se više govori o glavnom neprijatelju, a manje o prirodnom savezništvu i prirodnim saveznicima, ipak je i u pozadini takvog djelovanja primjetan oblik svrstavanja, čime se postižu negativni efekti. Izjašnjavajući se za jedan blok ili pak odlučno napadajući drugi blok, nesvrstane zemlje gube svoju izvanblokovsku i nezavisnu ulogu u međunarodnim odnosima i kao organizirana snaga, jer je riječ o skupini radikalnih zemalja, postaju dio međublokovskog nadmetanja.

Kad bi se i dalje razvijalo takvo djelovanje, ono bi, sigurno, vodilo jačanju podjela unutar pokreta i postupnom slabljenju pa možda i razbijanju politike nesvrstavanja kao jedinstvene političke platforme zajedničkog djelovanja goleme skupine država. Ta tendencija osobito je opasna u doba zaoštrenih međunarodnih odnosa, kad izvanjske snage mogu također imati pojačane interese u slabljenju nesvrstavanja ili pak u stvaranju neke vlastite skupine tzv. radikalno nesvrstanih zemalja.

Druga teza zapravo je negacija radikalizma i nastoji pokazati da je upravo Varšavski ugovor, na čelu sa Sovjetskim Savezom, navodno najveći neprijatelj nesvrstanih zemalja. Uzimajući kao motiv te eksplikacije najnovije sovjetsko međunarodno djelovanje i aktivnosti sovjetskih saveznika, ističe se da odatle prijeti najveća opasnost i da se nesvrstane zemlje moraju snažno oduprijeti svim onim pokušajima zagovaranja prirodnog savezništva s članicama Varšavskog ugovora. Ne treba biti posebno pronicljiv pa vidjeti kako je to, u stvari, odgovor na stavove radikala i da je, u biti, riječ o zemljama, ili političkim snagama, koje su čvrsto opredijeljene za zapadnu političku liniju, imaju tijesne političke, ekonomske i vojne veze, te bi i nesvrstanost više htjele pomaknuti prema Zapadu. Imajući na umu ekonomske prednosti takvog pomicanja, kao i mogućnosti rješavanja značajnih ekonomskih pitanja, protagonisti takvog koncepta nesvrstanosti nisu lišeni praktičkih argumenata.

Zagovornici trećeg koncepta, koji inače ima znatno dublje vremenske korijene u skupini nesvrstanih, zalažu se za pridržavanje i očuvanje politike jednake distance prema oba bloka. Iako je i to, u biti, koncept koji se više zalaže za održavanje jednakog stava prema suprotnim vojno-političkim alijansama, on je ipak malo više pomaknut prema Zapadu. Težeći

specifičnom obliku neutralizma unutar političkih opredjeljenja i širih izjašnjavanja, nastoji se osigurati takav odnos u kojem bi se eliminirale sve opasnosti što prijete pokretu s Istoka, uz istodobno slabljenje kritika zapadne politike. Tako modificirana politička aktivnost nesvrstanih trebala bi biti oprezno balansirana u svim situacijama, i njezini bi se nosioci uvelike približili konceptu neutralnosti, ili bi svojim djelovanjem stvorili kvar i neutralnost.

Kako je politika nesvrstanosti od prvih dana bila postavljena kao aktivistička politika sa stratejskim ciljevima i interesima, jasno je da bi pokušaj uvođenja i podržavanja teorije ekvidistance vratio čitav pokret unatrag, u puko pasivno neutralističko promatranje međunarodnih zbivanja. U velikoj utakmici blokova nesvrstani bi tako bili pasivni promatrači, koji bi ipak više favorizirali zapadnu politiku i zapadna rješenja. Od takvog djelovanja pa do uključivanja nesvrstanih zemalja kao stanovite zapadne rezerve u njihovu sferu ne bi bio dug put.

I u slučaju prihvaćanja izrazito zapadnih vrijednosti, kao i u zagovaranju teorije ekvidistance, bile bi vrlo jasno istaknute mogućnosti slabljenja, pa i eventualnog razbijanja pokreta i priklanjanja različitih država blokovskim strukturama.

Već iz ovog pregleda stavova, koji se susreću u raznim sredinama i na kojima se žele graditi eventualno nove mogućnosti za slabljenje ili razbijanje pokreta, jasno je da pitanje izvornog koncepta nesvrstanosti nije isprazno teorijsko pitanje, već da je to značajno političko određenje koje zadire u srž politike i pokreta nesvrstavanja.

Osnovni kriterij za utvrđivanje izvornog koncepta nesvrstanosti treba, međutim, tražiti ne samo u današnjim pokušajima novih oblika interpretacije, ili pak u suvremenom pogoršanom razvoju ukupnih međunarodnih odnosa, već u vremenu kad je pokret nesvrstavanja nastao.

Djelujući kao organizirana snaga dijela država koje su bile izvan blokovskih cjelina i koje su, istodobno, bile suočene sa svim opasnostima što su im prijetile u doba hladnog rata, zemlje koje su se pojavile kao osnivači pokreta nesvrstavanja postale su snažan čimilac koji je pridonosio slabljenju i postupnom prevladavanju hladnog rata kao tada jedinog modela međunarodnih odnosa. Djelujući na međunarodnom planu zajedničkim snagama, nesvrstane zemlje su u svakoj prilici isticale i karakter svog opredjeljenja za novu politiku, ističući da su im dobro poznata rješenja postignuta i u zapadnom i u istočnom bloku, ali da se one opredjeljuju za vlastitu i nezavisnu politiku.

Upravo takav stav proistjecao je iz njihovih povijesnih iskustava i borbe koju su morale voditi za pronalaženje svog mjesta u međunarodnoj zajednici. Ulazeći u striktno podijeljene i blokovima razgraničene tokove međunarodnih odnosa, zemlje koje su se izjasnile za nesvrstavanje uglavnom su izašle iz antiimperijalističke borbe, što je davalo karakter i njihovu ukupnom pogledu na međunarodne odnose. Povezujući u svojoj revolucionarnoj borbi zahtjev za nacionalnim oslobođenjem i rušenjem kolonijalnog jarma, većina nesvrstanih zemalja nužno se susrela i s pitanjem društveno-

-oslobodilačkog preobražaja. Iako je pri tome svaka od zemalja, u skladu sa svojim položajem, snagama i vrijednostima, birala različita politička i ekonomska rješenja, činjenica je da se najveći dio objektivno pojavio u sastavu boraca protiv kolonijalizma, jačajući time snage socijalističkih opredjeljenja.

U borbi protiv kolonijalnog ugnjetavanja, a za stvaranje vlastitih nacionalnih državnih zajednica, rješavalo se i pitanje karaktera novih odnosa u tim zemljama, što je dovelo do prožimanja unutrašnjopolitičkih i međunarodnih određenja aktivnosti. Već iz toga je očito da je takvo postavljanje problema bilo znatno šire i složenije nego puko izjašnjavanje za jedan blok, odnosno za oblik kapitalizma ili socijalizma interpretiranog u blokovskim cjelinama. Nove zemlje, koje su krenule putem nesvrstavanja, imale su mnogo složeniji zadatak da u svojim teškim i uvijek specifičnim uvjetima pronađu mogućnosti vlastitog izjašnjavanja, u težnji da očuvaju teško stečenu nezavisnost i slobodu. Zbog toga u doba organiziranih priprema za saziv prve konferencije šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja nije bilo dilema o karakteru novog pokreta. Upravo vođe zemalja koje su bile izvan blokova i koje su u složenim uvjetima izborile svoje pozicije u međunarodnom životu bili su najdalje od pomisli da sve to podrede nekim unaprijed *zacrtnim dogmama blokovskog ponašanja*. Tu njihovu odlučnost nije u praksi mogla promijeniti nikakva sličnost, bliskost ili privlačnost bilo ideološkog, bilo političkog karaktera.

Vođe nesvrstanih zemalja bili su upoznati s dostignućima unutar jednog i drugog bloka, oni su znali cijenu takvog podređivanja svoje nezavisne političke linije i mogućnosti limitiranog blokovskog djelovanja. Međutim, u izboru između blokovske discipline, ograničene nezavisnosti i unaprijed prihvaćene glavne linije međunarodnog djelovanja, nesvrstane zemlje opredijelile su se za drukčije djelovanje, koje je na najbolji način označilo kontinuitet njihove revolucionarne oslobodilačke borbe. Stoga su, svakako, u pravu svi oni autori koji tvrde da je fundamentalni princip nesvrstanih nepriključivanje blokovima, odbacivanje blokovske podjele i blokovske politike, odbijanje uvlačenja u orbitu blokovskih interesa i u međublokovski sukob.

Za razliku od parcijalnoga blokovskog djelovanja, koje parcijalno rješava i pitanja sigurnosti država, dajući im određene smjernice nastupa na međunarodnoj sceni, nesvrstane zemlje razvile su vlastitu političku strategiju akcije koja je univerzalnog karaktera. Pokrećući raspravu o temeljnim pitanjima suvremenog svijeta i o mogućnostima njegova opstanka, nesvrstane zemlje nisu koncentrirane na pojedinačna pitanja vezana uz razvoj odnosa u pojedinoj regiji ili u pojedinim državama. One jasno shvaćaju da je transformacija suvremenih međunarodnih političkih, ekonomskih i socijalnih tokova jedini uvjet njihova bržeg razvoja, te da samo na takvim osnovama može jačati i šire uvjerenje o potrebi mijenjanja svijeta. Nužno inzistirajući na tezi o povezanosti suvremenog svijeta, o nedjeljivosti mira i sigurnosti, o važnosti globalnog pitanja ekonomskog razvoja, podizanja kulturnog i socijalnog nivoa, nesvrstane zemlje nastupaju kao jedinstvena i organizirana moralno-politička snaga koja, međutim, vodi računa o univerzalnom karakteru današnje međunarodne zajednice.

Zbog svega toga se izvorni koncept nesvrstanosti može najkraće izraziti u određenju politike nesvrstavanja kao *nezavisnog, izvanblokovskog i globalnog činioca u međunarodnim odnosima*. Težnja zemalja za nezavisnim međunarodnim djelovanjem, njihovo odbijanje da se uključe u blokovske alijanse, koliko god one bile atraktivne, i na kraju želja za globalnim djelovanjem, što je inače u najvećoj mjeri karakteristika vanjskopoličkog djelovanja velikih sila, učinili su od politike i pokreta nesvrstavanja stalno prisutnu snagu s kojom se u suvremenim međunarodnim odnosima ozbiljno računa.

Ciljevi kojima teži pokret nesvrstanih zemalja i principi na kojima on počiva postavljeni su na prvim sastancima nesvrstanih a kasnije su na konferencijama šefova država ili vlada dalje afirmirani, razrađivani ili dopunjavani. Međutim, izvorni koncept nesvrstanosti treba tražiti u kriterijima na osnovi kojih su osnivači pokreta nesvrstavanja odlučili da ocjenjuju podobnost pojedinih zemalja pri ulasku u pokret. Ti kriteriji, pripremljeni za Beogradsku konferenciju na vrhu 1961. godine, ostali su punovažni orijentiri političkog i teorijskog promatranja. Oni zahtijevaju:

1. *Zemlja treba da prihvata nezavisnu politiku osnovanu na koegzistenciji država s različitim političkim i društvenim sistemima ili da pokazuje tendenciju vođenja takve politike*. Taj osnovni postulat, koji određuje razliku između nesvrstanosti i svrstanosti, tokom vremena nije ništa izgubio na svom značenju. U svijetu blokovskih cjelina, koje unatoč stanovitim oscilacijama zadržavaju svoje osnovne karakteristike djelovanja, nesvrstane zemlje se pojavljuju kao brojna skupina zemalja koja ne želi podrediti svoje koncepcije suvremenosti i budućnosti unaprijed isplaniranim i dirigiranim odlukama blokovskih vođa. Unatoč svim razlikama što postoje u karakteru vojno-političkih, ideoloških, vojnih ili ekonomskih odnosa unutar vojno-političkih saveza, ipak ostaje činjenica da su svakoj državi članici bloka nametnuta stanovita ograničenja koja smanjuju njezinu nezavisnu akciju. Ta težnja za discipliniranjem redova unutar vlastitog bloka može imati različite nazive i može biti proklamirana u različitim doktrinama, ali je uvijek evidentno da je posrijedi limitiranje nacionalne nezavisnosti države i da je to cijena prisutnosti u bloku.

Čak i u doba detanta, kada se činilo da se razvija nov model međunarodnih odnosa u kojima će se aktivnim djelovanjem različitih zemalja brže prevladavati naslage prošlosti i donekle slabiti blokovske stege, prvi poremećaji u međunarodnim odnosima brzo su iskorišteni da unutar obje cjeline započne traženje provođenja jedinstvene politike i vraćanja na zacrtane blokovske forme odnosa. Podređujući svoje interese tzv. višim interesima bloka, odnosno vođa, blokovski svrstane zemlje, logikom nepovjerenja i stalne konfrontacije, glavni su nosioci utrke u naoružanju i bitni činioci svih oblika poremećaja u međunarodnim odnosima. Zbog različitih oblika ideološke, političke, ekonomske i vojne vezanosti, čak i pokušaji provođenja relativno samostalnije i nezavisne političke linije u situacijama kada jačaju zapleti na međunarodnoj sceni nemaju veće šanse za uspjeh. S druge strane, svrstane zemlje, unatoč zajednički proklamiranim ciljevima i jedinstvu ukupnih interesa, ipak nisu uspjele izgraditi neke odnose koji bi automatski jamčili homogeno zajedništvo i eliminiranje svih sporova

unutar bloka. Krize unutar blokova postale su tako dodatni element koji iznutra opterećuje saveze, ali istodobno, zbog međusobne napetosti, blokovi ipak nastoje održati fasadu discipline i jedinstva u međusobnim odnosima.

Nesvrstane zemlje, poštujući načela mirne koegzistencije, jedina su skupina zemalja koje se aktivno uključuju u međunarodne odnose i djeluju na osnovi vlastite nezavisne procjene svog mjesta i međunarodnih političkih tokova.

2. *Zemlja koja želi biti nesvrstana treba da trajno podržava pokrete koji se bore za nacionalnu nezavisnost.* Iznikle uglavnom iz revolucionarne oslobodilačke borbe, kojom su se kidali okovi kolonijalnog jarma, većina nesvrstanih zemalja upoznata je s tim životnim pitanjem naroda koji se bore za vlastito oslobođenje. Stoga taj kriterij ni prije dvadeset godina nije izazivao nikakvih sporova među nesvrstanim, koji su u dosadašnjim akcijama pokazali niz primjera solidarnosti sa svim onim pokretima i narodima što se bore protiv porobljavanja.

U toj akciji na rušenju kolonijalnog imperija, a kasnije na oslobađanju preostalih porobljenih naroda, na vidjelo je došlo i pitanje odnosa nesvrstanih zemalja s blokovski svrstanim zemljama. Zapadni svijet, zbog svojih ekonomskih i stratejskih interesa, uglavnom je negativno reagirao na težnje za oslobađanjem, videći u tome ne samo rušenje vlastitih imperija, već i stvaranje novog vakuuma koji može iskoristiti Sovjetski Savez. Sa svoje strane, istočni blok odlučno je podržavao proces dekolonizacije i nacionalnog oslobođenja, djelujući u skladu svojih širih teorijskih pretpostavki, ali isto tako i zbog svog stratejskog uvjerenja da je rušenje nekadašnjega kolonijalnog sistema jedan od značajnih elemenata slabljenja zapadnog bloka.

Na taj način borba za nacionalno oslobođenje uvela je u sferu nesvrstanih zemalja blokove, i to u različitim funkcijama. Dok je zapadni blok odugovlačio, nerado napuštao ili neuspješno pokušavao zadržati svoje pozicije, istočni blok, usporedo sa svojim ekonomskim i vojnim jačanjem, pojavljivao se kao važan saveznik koji više nije samo pomagao narodno-oslobodilačke pokrete u Ujedinjenim narodima, već je svojom snagom, ili pak snagom svojih saveznika, pridonosio pobjedi oslobodilačkih pokreta.

Tu razliku teško je ne vidjeti, i sigurno je za niz zemalja koje imaju svoja iskustva u narodnooslobodilačkom pokretu pomoć istočnog bloka bila i jedan od orijentira za šire političko djelovanje, kako na unutrašnjem, tako i na međunarodnom planu. Iako na prvi pogled asimetričan stav blokovskih cjelina o pitanju borbe za nacionalno oslobođenje, a posebno snažne razlike u njihovim praktičnim aktivnostima, ipak, u biti, imaju kao svoju podlogu stratejsko određivanje širih ciljeva i interesa bloka. Međutim, kako je ta pomoć nekim nesvrstanim zemljama i danas nužna, teško je izvesti jedinstvenu eksplikaciju i dokazati im da je, zapravo, samo pomoć što je pružaju nesvrstane zemlje oslobođena širih kalkulacija i da upravo iz nesvrstanih redova narodnooslobodilački pokreti mogu dobiti pomoć koja ih automatski ne obvezuje na neko unaprijed fiksirano ponašanje u budućnosti.

3. *Zemlja ne smije biti članica multilateralnog vojnog saveza zaključenog u kontekstu sukoba velikih sila.* Osnivači politike i pokreta nesvrstavanja tim su kriterijem htjeli jasno istaknuti potrebu da, unatoč eventualnim sličnostima što postoje, između nekih nesvrstanih zemalja i onih država koje se nalaze unutar blokova ipak mora postojati neka temeljna razlika. Ta razlika je, svakako, svrstanost, odnosno nesvrstanost. Paradoksalno bi bilo kada bi, na primjer, blokovski vezane zemlje, koje imaju svoje obaveze djelovanja unutar vojno-političkih saveza, odjednom pristupile pokretu nesvrstavanja, ili obrnuto, kada bi zemlja koja se izjašnjava za politiku nesvrstavanja izrazila želju da usporedno bude i članica vojno-političkog saveza.

No, uz to, na prvi pogled vrlo jasno određenje svrstanosti i nesvrstanosti, postavlja se pitanje ocjene praktičnih odnosa. U današnje doba ni jedan blok ne pledira za proširenje na račun nesvrstanih zemalja i vjerovatno je u blokovima prevladalo uvjerenje da je mnogo bolje razvijati svoje saveznike unutar pokreta te na osnovi pomaganja njihovih akcija realizirati šire ciljeve. No odbijanje tog formalnog proširivanja saveza nikako ne znači da blokovi ne djeluju znatno suptilnijim sredstvima. Na primjer, uključivanje nekih nesvrstanih zemalja u ekonomske integracijske cjeline, ili pak pozivi na postizanje specijalnih odnosa s »prirodnim saveznicima«, jasno pokazuju pokušaj približavanja svrstanim. Iako to nije, formalno gledano, u punoj suprotnosti s nesvrstanošću, ipak je jasno da takvo stvarno ili pak proklamirano približavanje blokovima ne može ostati bez odjeka na ostale članice pokreta nesvrstavanja.

4. *Zemlja ne smije sudjelovati u bilateralnom vojnom savezu s nekom velikom silom.* Vodeći računa o iskustvima iz vremena hladnog rata i napora dvaju blokova da šire svoje redove, bilo multilateralno, bilo bilateralno, taj kriterij trebao je biti zapreka uključivanju nesvrstanih zemalja u blokovske konflikte. Utemeljitelji nesvrstavanja kao politike i pokreta bili su svjesni toga da određene zemlje, koje se izjašnjavaju za nesvrstavanje ili koje će to učiniti u budućnosti, zbog raznih razloga mogu biti prisiljene sklapati neke aranžmane s velikim silama, i to prije svega bilateralnog karaktera. Svaki ugovor takve vrste, u kojem se jedan blok, odnosno supersila, pojavljuje kao jedna od strana sudionica, ne mora a priori biti uperen protiv drugog bloka, ali lako može poprimiti takav karakter ako se na osnovi ugovora dalje razvijaju odnosi što vode užem povezivanju.

Dosadašnja praksa djelovanja nesvrstanih pokazala je koliko su bili u pravu osnivači pokreta kada su upravo inzistirali na potrebi da takav savez, ako se sklopi, ne bude u funkciji konfrontacije supersila. Jer, postoje brojni primjeri sklapanja bilateralnih ugovora u kojima su i neke odredbe vojnog karaktera a u kojima nesvrstane zemlje, ocjenjujući stanje svoje sigurnosti, traže stanovitu pomoć od supersila. Naravno, ako je riječ samo o takvom djelovanju, to je znatno manja opasnost za politiku nesvrstavanja od one koja bi zaprijetila kada bi se nesvrstane zemlje našle povezane u savezu direktno uperenom protiv interesa jedne od supersila.

Iako se tom pitanju može pristupiti na različite načine, može se ustvr-

diti da svako vezivanje sa supersilama treba promatrati u kontekstu odnosa koji postoje u dotičnoj zemlji, odnosno regiji, te da na osnovi ocjene skupa svih faktora valja zauzeti određeno stajalište. S druge strane, jasno je da bi idealna situacija bila takva u kojoj ne bi bilo nikakvog vezivanja sa supersilama, ali to ovisi o ukupnom sadržaju i pravcima razvoja međunarodnih odnosa.

5. *Neprihvatanje stranih vojnih baza na svojem teritoriju.* I taj kriterij ima svoje povijesno i suvremeno značenje. U povijesnom promatranju problema može se istaknuti da je prilikom stvaranja niza novih zemalja postojala veoma prisutna tendencija bivših kolonijalnih sila da zadrže stanovite oblike svoje prisutnosti. Vojne baze ostale su tako kao stanoviti simbol nekadašnjih veza, ali isto tako i kao uvijek prisutna opomena i prijatna novim formalno nezavisnim državama. Razumljivo da se iz tih baza može djelovati i u širim regijama, pa čak i kontinentalnim okvirima, što sve zajedno pruža značajne prednosti velikim silama. Osnivači pokreta vodili su i o tome računa, nastojeći naglasiti karakter prihvatanja tih baza, odnosno dobrovoljnost ili naslijeđenost. S druge strane, oni su, vjerni čitavoj ideji nesvrstavanja, također tražili da te baze ne budu u funkciji eventualnih sukoba supersila.

Suvremeni karakter stranih vojnih baza vezan je uz značajne pomake u balansu sila i uz proces pogoršavanja međunarodnih odnosa. Koristeći se stanovitim unutrašnjim teškoćama, supersile su u takvim uvjetima dobile mogućnost stvaranja svojih vojnih baza u nizu zemalja, a unutrašnji i vanjski faktori utjecali su na to da je pristanak nesvrstanih zemalja dan dobrovoljno. Značajno pogoršavanje međunarodnih odnosa učinilo je i to da su neke od tih baza postale i sastavni element ukupne globalne strategije supersila, što praktički znači da se mijenja i odnos spram tog vrlo važnog kriterija.

Razumljivo, to je jedna od velikih zapreka realizaciji nesvrstavanja i kao nezavisnog, izvanblokovskog i globalnog pokreta, a dio nesvrstanih zemalja koje shvaćaju te opasnosti neprestano traže mogućnosti vraćanja izvornim kriterijima.

Ako se ovim temeljnim kriterijima nesvrstanosti dodaju i ciljevi pokreta te načela na kojima on počiva, dobiva se cjelovita slika izvornog koncepta nesvrstanosti. To istodobno omogućuje da se u odgovoru na pokušaj definiranja nesvrstanosti istakne da su njezini glavni elementi vezani uz aktivnost država koje:

- ne žele svoju političku orijentaciju podrediti nekim unaprijed definiranim ideološkim ciljevima
- nisu članice vojno-političkog saveza
- na osnovi procjene svog nacionalnog interesa zadržavaju punu slobodu izbora odluka i kretanja u međunarodnim relacijama
- organizirano se bore za popuštanje, ostvarivanje mira, progresa i ekonomskog napretka
- u svojim odnosima drže se načela Povelje Ujedinjenih naroda

— aktivno se zalažu za stvaranje novih oblika političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih odnosa, pridonoseći time stvaranju progresivnijeg svijeta.

Radovan Vukadinović

THE ORIGINAL CONCEPT OF NON-ALIGNMENT

Summary

The original concept of non-alignment on the basis of which the movements has been developing is analyzed. Apart from foreign opposition to the policy of non-alignment, demands for the radicalisation of the movement are emerging within the movement itself. Some states demand cooperation with socialist states as their «natural allies», while others, on the contrary, consider the Warsaw Treaty the greatest enemy of non-alignment. The third group of states advocates the policy of equidistance in regard to blocks. The author sums up the original concept of non-alignment as the concept by which are guided the states which: do not subject their political orientation to ideological goals, in advance defined are not parties to military-political alliances; retain their freedom of choice, decisions and activity in international relations; participate in an organized way in the promotion of peace, détente progress and economic development; observe the principles of the United Nations Charter; actively support the introduction of new forms of political, economic, social and cultural relations, thus contributing to the world's progress.